

# השיחה בקבוצה

דני אמון

כך אומר רודולף שטיינר על פגישות החברים בחברה האנתרופוסופית:

"בפגישות אלו אמת גדולה יכולה להתגלות. כאשר בני אדם נפגשים בחפשם את הרוח מתוך דבקות במטרה הם ימצאו את דרכם זה לזה, את השביל מנפש לנפש. באין ספור לבבות בימינו הצורך למצוא שבילים אלה נחוה בעומק רב. הם באופן טבעי אומרים: 'אם האנתרופוסופיה היא השקפה נכונה על החיים, צורך זה של הלב צריך להחוות ע"י אלה הקוראים לעצמם אנתרופוסופיים'. ועדיין הם צריכים לראות כמה רבים אלה בקבוצות החברים, המקדמים את האנתרופוסופיה כהשקפתם התיאורטית, ואינם מראים שום סימן לרגש זה. ....אם אנחנו רק קוראים בקול כתבים אנתרופוסופיים, או אפילו מרצים על האנתרופוסופיה כתורה בלבד, אז נכון הוא כי הפגישות אינן נותנות יותר ממה שכל אחד מאיתנו יכול להשיג בקריאה לבד. כל ההולך לפגישה אנתרופוסופית צריך להרגיש שהוא ימצא שם יותר מאשר הוא מוצא בלימוד האנתרופוסופי האישי. עלינו להיות מסוגלים ללכת לפגישות בגלל שנמצא שם אנשים אשר איתם נרצה לעבוד על האנתרופוסופיה ביחד. בספרות האנתרופוסופית נמצאת הפיסה מסוימת של החיים והעולם. הפגישות האנתרופוסופיות קיימות כדי שבעזרתן יכול האדם למצוא את רעו."<sup>1</sup>

דברים אלה אשר נכתבו לפני יותר מ - 75 שנה אינם פחות רלבנטיים היום. שאלת המפגש בקבוצה, הלימוד המשותף, גם בענפים וגם ביוזמות האנתרופוסופיות נחוות תכופות כשאלה כואבת. מטרתו של מאמר זה היא לתרום להבנת השיחה, שהיא האמצעי המרכזי בעזרתו אנו יכולים להגשים את חזונו של שטיינר לגבי פגישות החברים.

האשליה המזיקה ביותר אשר אותה אנו מטפחים בסתר היא כי אנו יודעים לשוחח. אנו משלים את עצמנו כי אמנות זו של העתיד היא כבר נחלתנו, כי כל אשר נדרש מאיתנו הוא ללכת למפגשים והשיחה תתהווה מעצמה. אך השיחה היא צליל מצליליה של נפש התודעה, אשר יכולה להתפתח בעבודה מאומצת בלבד. באופן טבעי נלכדת תשומת ליבנו בשיחה בתוכן. האינטלקט הכבול לגוף הפיזי גובר בקולו על כל שאר ההתרחסות. אך במקביל מתרחשת במרחב האנושי התרחשות אתרית עדינה, אשר אנו יכולים ללמוד לשים אליה את ליבנו, ולגלות בהדרגה כי דווקא להתרחשות זו מופנית כמיהתנו העמוקה ביותר. בהמשך נראה כי בשיחה מתגלה סדרה שלמה של מתחים בין קטבים, אשר רק תנועתנו הדינמית המודעת ביניהם יכולה להביא אותם להרמוניה.

המתח הראשון בשיחה הוא המתח בין שאלה לתשובה. כאן אנו מוצאים שני סוגים של נפילות. נפילה אחת אל התשובה, אל ההשענות הדוגמטית על דבריו של רודולף שטיינר. לעיתים הצורך בקרקע מוצקה מתבטא גם בהצמדות למסורות, לנורמות ולגישות שהתבססו במהלך שנים של עבודה אנתרופוסופית. מול נפילה זו אנו מוצאים את הנפילה לשאלה. זהו מצבם של אלה אשר בורחים ממחויבות לעמדה כלשהי ומסתתרים מאחרי הגישה כי 'לכל אחד האמת שלו'. ראשו המכוער של הספק מרים אז את ראשו והחיפוש אחר האמת חוטף מכה אנושה. בשיחה סובלים מעמדה זו במיוחד אנשים אשר יש להם רגש חזק לאמת ויכולת קטנה לבטא אותה במילים. אלה חווים כי בסיס קיומם נשמט אל מול סימני השאלה. ברוח הימים האלה מאמצים אנשי הקוטב הזה תכופות גישה שוויונית אשר נותנת משקל שווה לנאמר ע"י אנשים שונים בקבוצה ללא נסיון לחדור עמוק יותר ולראות מה ניצב מאחורי המילים, כמה חקירה, מחויבות והעמקה היו שם לפני הדיבור.

הפסיכיאטר יהודה פריד אמר: "התשובה היא מקום מנוחתה הזמני של השאלה"<sup>2</sup>. אמנות השיחה דורשת את התנועה הפנימית הזו בין שאלה לתשובה. את היכולת לראות כי כל תשובה מביאה איתה שאלות חדשות, ואת הנכונות לחיות עם עם השאלה כשאלה קיומית מעומק הלב, הדורשת לפעמים שהאדם ישא אותה במשך שנים ארוכות ללא לאות

עד שהזרע יבשיל ויתחילו תשובות להנץ. מדוע מוצגת השאלה במרכז הסיפור של פרסיבל? כוחה הפותח של השאלה מוחמץ לעיתים קרובות בשיחה. אל מול אמירה של הזולת מוצגת מיד קביעה נגדית, כאשר במקומה ניתן היה להציב שאלה לגבי כוונתו. מבט קרוב יותר על כך יגיש אותנו עם הפחד לשאול, הפחד לעמוד מול התגלותה של ישות רוחנית אחרת אשר נוכחותה תגמד אותנו.<sup>3</sup> מתוך התמודדות מודעת עם הפחד הזה, ניתן ללמוד לשאול יותר ויותר את השאלה המכרעת, שאלת פרסיבל, השאלה החותרת אל הביטוי הקיומי של הזולת.

המאבק נגד הדוגמטיות הפנימית יהיה איתנו במשך מאות שנים נוספות. אין לנו שום אפשרות להגיע לשיפוט עצמאי לגבי כל הממצאים של מדע הרוח מיד במפגש ראשון איתם, לכן אנו נזקקים להעזר בסמכותו של שטיינר ומכאן קצרה הדרך לדוגמטיות. אין דרך אחרת כי אם בדיקה חוזרת ונשנית ונכונות להכיר בדרגות שונות של ידיעה פנימית לגבי ממצאים של מדע הרוח. זוהי דרך מתמשכת של חשיבה והפנמה אשר יכולה להוביל בהדרגה לוודאות גוברת והולכת.

המתח השני בשיחה הוא המתח בין לוציפר ואהרימן. ללוציפר דרכים שונות להתערב בשיחה: אחת היא הדרך האמוציונלית, השיחה נופלת אל המישור הרגשי בו העלבון והכעס של המשתתפים חשובים יותר מן החתירה לאמת. הדבר יכול גם לקבל כסות אידיאולוגית כאשר אומרים: ' אם הוא מרגיש כך, סימן שזה נכון'. התערבות לוציפרית אחרת באה לידי ביטוי בשיחה נטולת ההקשר בה כל משתתף מדבר על הנושא הקרוב לליבו, מביא את הרעיונות אשר הכין בבית, ופורש בקבוצה את המחשבות שהתאהב בהן. גם כאשר המחשבות הללו הן רוויות חוכמה הן מוטלות במרכז החדר כאבן שאין לה הופכין. האידיאל אשר אנו יכולים להציב לעצמנו כדי לעשות את דרכנו להתרחק מן השיחה האסוציאטיבית מוצב בשבועתה של מריה במחזה המסתורין השלישי בדבריה ללוציפר:

“אתה מנסה עכשיו להלחם בחוכמה ע”י אהבה  
כפי שפעם נלחמת באהבה ע”י החוכמה .  
אך דע כי בלב  
אשר איתו עומדת מריה מולך היום  
הדרך הרוחנית הבשילה כוחות  
המאפשרים להפריד את האהבה העצמית  
מכל ידיעה.  
לעולם לא אתן לעצמי להתמלא באושר  
אשר אנשים חווים כאשר מחשבותיהם מבשילות.  
אכין את ליבי להקרבה  
כך שרוחי תשתמש בכוח החשיבה  
רק כדי להביא את פרי הידיעה כמנחה לאלים.  
חשיבה תהפוך בשבילי למלאכת קודש.”<sup>4</sup>

דברים אלו יכולים להפוך ולהיות מורה דרך במאבקנו עם לוציפר. בגילוי מתמשך של רבדים נוספים של האהבה העצמית שלנו למחשבותינו, לידיעותנו ולפירות של עבודתנו הרוחנית.

את אהרימן קשה לזהות כי אנו כבני תקופתנו ספוגים בישותו לפני ולפנים. אהרימן מצידו משתדל לגרור את השיחה למוכר, לידוע, ללא מאיים. אנשים נצמדים אז למה שלא מעורר מחלוקת, מעדיפים לדבר על היבטים מעשיים ולא לחשוף מחלוקות רוחניות. שיחות כאלה בניגוד להתלהטות הלוציפרית יכולות להתנהל באווירה טובה כביכול. אך לגבי תלמיד מדע הרוח אשר פיתח את חשיבת הלב<sup>5</sup> מפגשים כאלה נחווים ככאב מתמשך. השיחה היא אז בעצם שקר, התכחשות לאופי הפנימי המתהווה של בני אדם והצמדות לקליפה הפיזית המתה שלהם. או במילותיו של הפסיכולוג רולו מיי:

“מפגש הוא תמיד נסיון שבו יש פוטנציאל יצירתי ; באורח נורמלי צריכה לבוא בעקבותיו התרחבות של התודעה, העשרה של העצמי . במפגש אמיתי משתנים שני האנשים, ולו גם כמידה מזערית”<sup>6</sup>

אהרימן מנסה להפוך את האנתרופוסופיה לידע, הוא מנסה להסתיר את ההווה האמיתית של האנתרופוסופיה המובילה לידיעה עצמית ולמפגש אמיתי עם הזולת. כך הוא מנסה לטשטש את האיום שיש בשיחה, אך גם לעקר אותה מן הפוטנציאל היוצר שבה. הוא מנסה ליצור נתק בין ידיעה לבין התפתחות ולהקפיא את האדם במצבו הנוכחי. יש המנסים לשלב במפגשים תרגילים. בהשפעתו של אהרימן הופכים התרגילים למיכניים, טכניים, אשר אין בהם מקום לחדש ולהפתיע ונעדרת מהם רוחו היוצרת של האדם.

המתח השלישי הוא המתח בין המילה למושג. הנטיה שלנו היא להתייחס למילים של הזולת כאל ממשות. כאשר אנו עושים זאת אנו מלבישים מילים אלה בפרוש שלנו באופן לא מודע, והאחר מרגיש תכופות לא מובן. בחוגים מסוימים מנסים לחזק מגמה זו, הם מדגישים את חשיבותה של ההגדרה. אם כולנו נכיר במדויק את ההגדרה של המילים ונשתמש בהן על פי הגדרתן נגיע, לתפישתם, לתקשורת טובה יותר. אך זוהי תקשורת מתה, תקשורת מחשבים, בה הכל סגור וידוע מראש, בעוד שהכוון לשיחה יוצרת ומתהווה הוא הפוך. הוא דורש הכרה בכך שהמילה אשר מגיעה אלינו מן האדם האחר היא גוויה מתה וגוויה זו יכולה לקום לתחיה רק בכוח האקטיביות הפנימית שלנו, רק כאשר אנו מנסים להבין את כוונתו הייחודית של הדובר. מאמץ זה מחייב לעבור דרך החוויה של חוסר האונים, דרך חווית האין במפגש עם המילה המתה ולכן אנו עושים כל שביכולתנו להמנע ממנו.

בדרך כלל נראה לנו שמישהו רכש ידע בנושא מסויים אם הוא מכיר ומבין את המושגים הקשורים לאותו תחום. מגמה זו אף מתחזקת כאשר מדובר במושגים הקיימים במדע הרוח בלבד. היכולת להסביר מושגים אלה הופכת אמת-מידה לידיעה. אך באמת זוהי אשליה של לימוד בלבד. הצמדות לאפיון מסוים, מנקודת ראות אחת של המושג - ממיתה אותו. הלימוד החי מתבטא בהתרחקות חוזרת ונשנית, פעם אחר פעם, מהמילה והנסיון לפגוש את המושג מנקודות ראות חדשות. שוב מדובר בנכונות להכנס לעולם זורם, מוצק הרבה פחות, הנמצא בתנועה מתמדת ואינו מציע בטחון מן הסוג שמציעה הדרך הקודמת.

המתח הרביעי הוא בין האני לאחר. יש החוששים מפני דיבור על התנסויות אישיות בקבוצה, מתוך חשש כי הקבוצה תגרר לסוביקטיביות סנטימנטלית ותמצא חסרת יכולת להניב מהתנסויות אלה פירות בעלי משמעות למשתתפים האחרים. אך בקבוצה בה קיימת יכולת להביא את מדע הרוח לאינקרנציה בתוך החיים, הופך כל סיפור אישי לעוגן שבו האוניברסלי יכול למצוא את דרכו לאדמה. האישי הופך להיות הצינור דרכו מבטאת עצמה החוקיות הכללית והשיחה ניזונה מן המתח היוצר שבין האישי לכללי. שיחה אשר נשארת בנושאים הרוחניים ללא רצון להפגישה עם מציאות החיים של המשתתפים משאירה את החיים החברתיים והמעשיים ללא המטמורפוזה שיכולה האנתרופוסופיה להביא אליהם. יחד עם זאת אין לחשוש מנושאים 'גבוהים' - כל נושא במדע הרוח, אם מעמיקים מספיק לתוכו, יוביל לשינוי בהוויתו של הלומד.

אחת מאבני היסוד באמנות השיחה החדשה היא ההתכוונות לשאלה של האחר. בהיות האחר איום קיומי עלינו, הנטיה הטבעית שלנו היא הפוכה - להתרכז רק בשאלה של עצמנו, אך הדרך חברתית החדשה היא זו שבה מוותר האדם על הזדהותו עם הפרסונה שלו המאוימת ע"י הזולת ועושה את דרכו להזדהות עם האני החובק-כל. וכך אומר רודולף שטיינר:

"מאז המיסתורין של גולגותא כל מה שקשור לאחוה אנושית שייך במובן מסוים לאימפולס של עמנואל. זהו הדבר המהותי- האמפולס של עימנואל אינו שייך לאדם יחיד אלא לקהילה של בני אדם. באמת לפי גישתו של עמנואל עצמו, זוהי שגיאה גדולה להניח כי האדם הבודד יכול ליצור קשר ישיר לכריסטוס. הנקודה המהותית היא כי הכריסטוס חי, מת וקם מן המתים בשביל האנושות כולה. מאז המסתורין של גולגותא המאורע של הכריסטוס הוא רלבנטי באופן מיידי בכל מקום בו אחווה אנושית מתפתחת."<sup>7</sup>

המתח החמישי הוא המתח בין חיים לצורה. בתוך הזרימה של השיחה נדרשים גם מבני-חשיבה כדי לסייע בהבנה. כאן נדרש האדם לחשיבה דיאלקטית; השלב הראשון שלה הוא הענין במחשבות של הזולת, במיוחד במחשבות הפוכות לשלנו, מתוך מאבק פנימי עם הרצון

להתנגד למחשבה אחרת, ואימוץ הלך נפש הרואה בכל סתירה וניגוד הזדמנות לאקטיביות פנימית בדרך למציאת סינטיזה גבוהה יותר.

“טוב שנגיע לסתירה זו, כדי שנחשוב על כך שסתירות מעין אלה אפשריות והן אף מהוות אימון טוב לרוחנו. שכן באופן בו נוכל להתגבר על הסתירות הללו, נעשה מתוך עצמנו אנו משהו העשוי להעניק לנו כח כדי לצאת מהטעויותיו של אהרימן.”<sup>8</sup>

משתתף בשיחה היכול להרים את הדעות המנוגדות של משתתפים אחרים ולהביא אותם לידי הרמוניה ע"י כך שהוא מציג תמונה רחבה יותר בה מוצאת כל אחת מן ההשקפות את מקומה הנכון, תורם תרומה מכרעת לשחרור השיחה מן המבוי הסתום שאליו נקלעה. ע"י הצעת צורה מסדר גבוה יותר יכולים החיים לשוב ולזרום בשיחה. אומר רודולף שטיינר:

“במקום לגלות עניין רק בצורת החשיבה שלי, ובמה שאני מחשיב לנכון, עלי לפתח עניין נטול פניות בכל דעה שאני פוגש, בלי קשר לכמה אני משוכנע שהיא מוטעית. ככל שאדם מתגאה יותר בדעותיו הדוגמטיות ומתעניין אך בהן, כך הוא מרחיק את עצמו, בשלב זה של התפתחות העולם, מן הכריסטוס. ככל שהוא מפתח עניין חברתי בדעות של אחרים, אפילו שהוא חושב שהן מוטעות - ככל שהוא מקבל יותר אור מדעותיהם של אחרים לתוך מחשבתו שלו - כך הוא ממלא בעמקי נשמתו אחר דבריו של עמנואל, אשר צריכים להיות מפורשים היום ברוח שפתו החדשה. עמנואל אמר: “את אשר עשיתם לאחד מאחי הקטנים האלה לנפשי עשיתם” עמנואל אינו פוסק מהתגלות חדשה בפני בני האדם - אפילו עד קץ התפתחות האדמה. וכך הוא מדבר היום אל אלה המוכנים לשמוע: “במה שחושב האחרון מאחיכם עליכם לזהות כי אני חושב בתוכי, ושאני חודר לתוך רגשותיכם בכל פעם שאתם מביאים את מחשבתו של האחר ביחס למחשבתכם, ובכל מקרה בו אתם חשים עניין של אחווה במה שקורה בנפשו של האחר. בכל דעה, בכל השקפה על החיים אשר אתם מגלים באחרון מאחיכם, בכך אתם מחפשים אותי” כך דובר עמנואל לחיי החשיבה שלנו - עמנואל אשר רוצה לגלות עצמו בדרך חדשה - הזמן לכך מתקרב - לאנשים של המאה העשרים.”<sup>9</sup>

המתח השישי הוא המתח בין יחיד לקהילה. הכמיהה לקהילה היא מן הכמיהות החזקות בנפש האנושית של ימינו. כמיהה זו מופנית מטבע הדברים גם אל החוגים האנתרופוסופיים. לעיתים היא נשארת בלתי מסופקת, מה שמביא לתסכול ולחוויות החמצה עמוקה אצל המשתתפים. לעיתים מנסים להתחמק מן התסכול הזה ע"י טיפוח האשליה שעצם הלימוד המשותף יוצר קהילה בלי קשר לאיכותו, או ע"י הנסיון ליצור קהילות נפשיות על בסיס של חוויות משותפות ללא מאמץ רוחני של ממש.

קהילה חדשה מתחילה להיווצר מתוך המאבק שתארנו בפסקאות הקודמות. אז יכול להתרחש ההיפוך אשר מתואר במילים המזעזעות של רודולף שטיינר מ-1923 :

עלינו להפוך את האנתרופוסופיה לממשיה ע"י שנשים לב לכך שבחיי קהילה אנתרופוסופית, במקום בו אנשים משתתפים במשימות אנתרופוסופיות ביחד, שם הם חווים את התעוררותם הראשונה במפגש עם האלמנט הנפשי רוחי של חבריהם. אנשים מתעוררים במפגש ההדדי עם אנשים אחרים. ומאחר שכל אחד מתנסה בהתנסויות אחרות בין הפגישות עם האחרים ומתפתח בעצמו, והתעוררויות הללו מתרחשות בכל פעם בצורה חדשה כשאנשים ממשיכים להפגש. התעוררויות אלו עולות וצומחות. כאשר גיליתם לראשונה את האפשרויות כי נפשות אנוש מתעוררות במפגש עם נפשות אנוש ורוחות אנוש מתעוררות במפגש עם רוחות אנוש ואתם הולכים לקבוצות האנתרופוסופיות עם תודעה חיה שרק עכשיו התעוררתם ורק עכשיו אתם מתחילים לצמוח ביחד להבנה של האנתרופוסופיה, ועל בסיס ההבנה לוקחים את הרעיונות האנתרופוסופיים לתוך נפש ערה במקום לתוך נפש היום-יום הישנה לדברים הגבוהים, אז הרוח האמיתית של קהילה יורדת למקום בו אתם עובדים.”<sup>10</sup>

דברים אלה מזעזעים מפני שאנו נוטים לחזור שוב ושוב לאשליה שהעיסוק ברעיונות רוחניים הוא מספיק להתעוררותנו, ורק בכאב אנו יכולים לעמוד מול האמת שהתעוררות

מתחילה בנסיון הבלתי פוסק להכיר את האדם האחר, לפגוש אותו מנקודות ראות רבות ככל האפשר ובעיקר לחיות את ישותו כחידה קיומית נמשכת, אשר מאמץ של חיים שלמים נדרש כדי לעשות צעדים בפענוח של צפונותיה. התנועה הופכת אז לתנועת מינסקט שלמה. ההתעוררות לאחר מביאה אותנו להבנה חדשה של הרעיונות האנתרופוסופיים ואלו בתורם מסייעים לנו לחשוף רבדים נסתרים בישותם של חברינו לקהילה.

המתח השביעי הוא בין אדם לאלוהים. שטיינר מתאר זאת כך:

"הקולטוס מביא את העל - חושי מטה אל העולם הפיסי בזכות המילים והמעשים המתרחשים במהלכו. הקבוצה האנתרופוסופית מעלה את המחשבות והרגשות של האנשים שנאספו אל העולם העל - חושי. וכאשר תוכן אנתרופוסופי נחוה בהלך הנפש הנכון על ידי קבוצה של בני אדם, שנפשם התעוררה במפגש עם אנשים אחרים. הנפש באמת נישאת אל תוך קהילה רוחנית. זוהי רק שאלה של להיות ערים לכך באמת. במקום שדבר זה מתרחש, וקבוצות ממין זה מופיעות בחברה האנתרופוסופית, שם יש לנו בקולטוס ההפוך, כפי שאכנה זאת, בהיפוך הנגדי של הקולטוס, אלמנט של בנית קהילה בעל כוח עצום."<sup>11</sup>

כאן מותוית העברת האחריות מאלוהים לאדם. האדם שהיה עדיין פסיבי, ברוא, בתקופות הקודמות, מובל לקראת יעודו ע"י כוחות גדולים ממנו, הופך אקטיבי והאחריות לגורל העולם מועברת בהדרגה אליו. אין הוא יכול לצפות יותר לירידה מלאת חסד של ישויות רוחיות אליו, אלא עליו להגיע אליהן בכוחותיו שלו.

שטיינר מדבר על הקהילות המנכאיות של העתיד,<sup>12</sup> ומדגיש כי משימתן איננה החיים הרוחניים עצמם, אלא טיפוח צורות החיים החיצוניות. השיחה הקבוצתית היא מצורות החיים האלה, אשר בעבודה מודעת משותפת ניתן ליצור כיצירה אנושית חדשה, אשר מתוך התכוונות אנושית נכונה יכולה ליצור דיאלוג חדש עם ישויות רוחיות.

שבעת המתחים הללו מהווים הד לשבעת תהליכי החיים<sup>13</sup>, הדהוד זה מכוון אותנו אל העולם האתרי. דרישת הזמן הנוכחי מבני האדם היא לחיות יותר ויותר לא רק בעולם הפיזי, אלא בעולם האתרי הגובל בו. המאמץ לחיות את החוקים של עולם החיים במפגש עם בני האדם מקרב אותנו לחוויה של ההתרחשות האתרית של זמננו ולהפיכת העבודה הקבוצתית לשדה של מפגש עם עמנואל.

## הערות

1. The Life, Nature and Cultivation of Anthroposophy; GA260a 3.2.1924
2. פריד יהודה ז'אן פיאז'ה פסיכולוגיה ומתודה; אוניברסיטה משודרת פרק ו'
3. ראה Social and Antisocial Instincts; GA186 הרצאה 6.12.1918
4. GA14 מחזה שלישי תמונה שלישית.
5. על חשיבת הלב ראה: GA119 29.3.1910 Macrocosm and Microcosm
6. מיי רולו גילוי ההווה; רשפים 1985 פרק 1
7. The Inner Aspect of The Social Question GA193 11.2.1919
8. התגלויות הקארמה הוצאת תלתן GA120 22.5.1910
9. The Inner Aspect of The Social Question GA193 11.2.1919
10. Awakening to Community GA257 27.2.1923
11. Awakening to Community GA257 3.3.1923
12. GA93 11.11.1904
13. ראה גם גאורג גלצר התפתחות הצמח ב-"הגתאנום" מס. 16 שנה 58